

PRÁVA VERSUS POVINNOSTI ZADRŽANÝCH V POĽSKOM PENITENCIÁRNOM SYSTÉME¹

RIGHT VS OBLIGATIONS OF THE PERSONS DETAINED IN CUSTODY IN POLAND

Jerzy Nikolajew

Univerzita v Opoli, Fakulta práva a verejnej správy

<https://doi.org/10.33542/SIC2019-1-08>

ABSTRAKT

Zoznam práv a povinností predbežne zadržaných osôb, ktorý prijal zákonodarca, prihliada k ústavnej zásade zákazu zasahovania do ľudskej dôstojnosti. V trestnom výkonnom poriadku sa zohľadňuje právo zadržaného na oznámenie o mieste svojho pobytu, právo na obhajobu, právo na používanie stravy, liečiv a prostriedkov osobnej hygieny doručených donáškou do ústavu a právo na zamestnanie. Naproti tomu k základným povinnostiam predbežne zadržaných patrí dodržiavanie ustanovení poriadku ústavu na výkon väzby a výkon poriadkových prác v rámci ústavu na výkon väzby. Avšak plnenie uvedených práv a presadzovanie povinností spôsobuje ťažkosti pri uplatňovaní týchto predpisov, čím sa obmedzujú občianske slobody.

ABSTRACT

The catalogue of rights and obligations of the persons detained in custody takes into account the constitutional prohibition to violate the human dignity. The Executive Penal Code provides for the right of a person detained in custody to notify his / her place of residence, the right of defence, the right to use food, medical and hygienic resources received outside of the pre-trial detention centre and the right to employment. On the other hand, the basic duties of the detainees included the observance of the detention centre rules and regulations as well as the cleaning works within the detention centre. However, the exercise of these powers and the enforcement of obligations are difficult to enforce, thus limiting civil liberties.

ÚVOD

Ustanovenia kapitoly XV. Výkonného trestného poriadku (ďalej: vtp alebo Poriadok) plne zohľadňujú ústavný predpis o zákaze zásahu do ľudskej dôstojnosti, pretože zoznam práv zadržaných bol rozšírený v rozsahu, ktorý garantuje uplatnenie ich práva oznámiť miesto svojho pobytu, práva na obhajobu, práva na používanie vlastného odevu, bielizne a obuvi a stravovania a prostriedkov osobnej hygieny obdržaných donáškou do ústavu na výkon väzby ako aj práva na zamestnanie. Naproti tomu povinnosti zadržaných sa sústredili predovšetkým na požiadavku, aby dodržiavali ustanovenia/predpisy poriadku a vykonávali poriadkové práce v rámci ústavu na výkon

---

¹ Preklad Maria Vlaeminck

väzby.² Na tomto mieste si všimnime, že takmer identický *modus operandi* bol prijatý pre odsúdených, avšak s prihliadnutím k rozdielom v účeloch uplatňovania tohto preventívneho opatrenia a predovšetkým na zabezpečenie riadneho priebehu trestného konania. V prípade zadržaných sa musí prihliadať k požiadavke na rešpektovanie procesného pravidla prezumpcie nevinoty ako základu pre zaobchádzanie s osobami, pre ktoré zatiaľ nebol vydaný právoplatný odsudzujúci rozsudok a nariadený trest. Odtiaľ tiež pochádza „liberalizmus“ zákonodarcu, ktorý sa týka napr. otázky zamestnania a odmeňovania týchto osôb, možnosti ich používania „neväzenského“ odevu alebo uplatnenia procesných práv súvisiacich s právom na obhajobu. O to viac, pre v záujme zabezpečenia vyšetrovania, poriadku a bezpečnosti vo vyšetrovacej väzbe, potrebu zohľadnenia implikujú predovšetkým smernice, aby zadržaní bezpodmienečne dodržiavali ustanovenia Poriadku a ústavného poriadku určené pre väzbu³.

1. PRÁVO NA OZNÁMENIE O MIESTE POBYTU

Vo vtp sa prijalo ako pravidlo, že v priebehu pobytu zadržaného vo väzbe sú voči nemu uplatnené príslušné predpisy o výkone trestu odňatia slobody s prihliadnutím na zmeny uvedené v kapitole XV vtp o predbežnom zadržaní (čl. 209 vtp). Preto musí byť zadržaný po nástupe do vyšetrovacej väzby predovšetkým bezodkladne poinformovaný o svojich právach a povinnostiach. Najdôležitejšie je, aby bol oboznámený s predpismi Poriadku a ústavného poriadku pre výkon väzby. K tomu je pridaná administratívna povinnosť väzby, ktorá spočíva v tom, že zadržaná osoba sa podrobí príslušnej lekárskej prehliadke a zdravotným zákrokom (čl. 210 vtp). Avšak základnou úlohou administratívy vyšetrovacej väzby po prijatí zadržaného do výkonu väzby je túto skutočnosť neodkladne oznámiť orgánu, ktorému má byť zadržaný k dispozícii a zároveň umožniť zadržanému uplatniť právo na neodkladné oznámenie o jeho zadržaní určitému zoznamu osôb. Medzi takého osoby patrí najbližšia alebo iná blízka osoba, združenie, organizácia alebo inštitúcia a obhajca zadržaného. Zákonník však nedefinuje pojem najbližšej osoby, pretože predtým sa táto definícia objavila už v čl. 115 § 11 TZ a na jej základe je najbližšou osobou „manžel/ka, predkovia, potomkovia, súrodenci, rodina získaná sobášom v rovnakej línii alebo stupni, adoptovaná osoba a jej manžel, ako aj osoba s ktorou zadržaný žije v partnerskom spoložití“⁴. V čl. 211 § 1 vtp, zákonodarcu neprecizoval spôsob kontaktu zadržaného s týmito osobami, čo v praxi môže viesť k rôznorodosti spôsobov foriem tohto kontaktu. Po 1. júli 2015 a po zmenách vo vtp, je v rámci obhajoby povolený telefonický kontakt nielen po nástupe do výkonu väzby, ale aj v priebehu celého pobytu vo výkone väzby. V prípade najbližších alebo iných osôb sa zdá, že telefonický kontakt je najjednoduchšie riešenie, pričom zákonodarcu tu vynechal konkrétne otázky, ktoré sa v praxi môžu stať pri uplatnení práve tohto práva rozhodujúce. Na tomto mieste je treba zohľadniť predovšetkým praktické dôvody súvisiace so zadržaním vo väzbe a odobratím osobných predmetov zadržanému, vrátane mobilného telefónu, ktorý má veľmi často pri sebe. Preto teda po zdeponovaní mobilného telefónu by povinnosť poskytnúť telefón mala byť na príslušníkoch Väzenskej služby (ďalej” VS), ktorí vykonávajú úkony počas nástupu zadržaného do výkonu väzby.

Avšak spornou otázkou aj naďalej zostáva, či mobilné telefóny patria medzi hodnotné predmety, pretože na základe predmetného nariadenia Ministra spravodlivosti mobilné telefóny do tejto

² V čl. 30 Ústavy PR zákonodarcu priamo formuloval pravidlo zákazu zásahu do ľudskej dôstojnosti ako zásadu, uplatnenú na každého (viz. Ústava Poľskej republiky z dňa 2. apríla 1997, Zb. z č.78, bod 83, v znení neskorších zmien). Ďalej vo vtp sa predpisy, ktoré pojednávajú o zadržaných nachádzajú v čl. 207 - 223a (viz. zákon zo 6. júna 1997 – Výkonný trestný poriadok, Zb. z. č. 90, bod 557).

³ Nariadenie Ministra spravodlivosti z 25. augusta 2003 o organizačno - poriadkových predpisoch pre výkon väzby, Zb. z. č. 152, bod. 1494.

⁴ Viz. zákon zo 6. júna 1997 r. – Trestný zákonník, Zb.z. č. 90, bod 555, v znení neskorších zmien

kategoriene patria⁵.

Zároveň nemôžeme zabúdať, že právo uvedené v čl. 211 §2 vtp o neodkladnom oznámení o zadržaní vo väzbe nie je totožné s právom zadržaného, aby určil osoby, s ktorými chce udržiavať kontakt počas výkonu vyšetrovacej väzby. Zoznam týchto osôb môže byť oveľa širší, avšak zakaždým bude návšteva týchto osôb podmienená súhlasom udeleným rozhodujúcim orgánom, ktorý určí formou nariadenia spôsobu aj charakteru tejto návštevy. Informácie o uvedenej problematike sú obsiahnuté aj v osobitne vyhotovenom vestníku VS pod názvom „Informátor pre zadržaných vo výkone väzby, odsúdených, osoby vo výkone trestu a cudzincov“. Takéto niekoľkostranové brožúry by mali byť v každej tzv. prechodnej cele, v ktorých sa umiestňujú zadržaní na výkon vyšetrovacej väzby ihneď po príchode zadržaného do vyšetrovacej väzby⁶.

2. PRÁVO NA OBHAJOBU

Zdá sa, že v prípade právneho princípu práva na obhajobu ide v skutočnosti o princíp procesného práva a v menšej miere o princíp výkonného trestného poriadku. Vyplýva to okrem iného zo znenia čl. 6 vtp na základe ktorého „má obvinený právo na obhajobu, vrátane práva využiť pomoc obhajcu, o čom musí byť poučený“. Avšak pri výkone nariadenia o vyšetrovacej väzbe sa uvedené procesné právo vzťahuje na vymáhanie predbežného opatrenia uplatňovaného v podmienkach vyšetrovacej väzby a tomto zmysle to má závažný výkonný význam. Vo všeobecnosti sa právo na obhajobu vzťahuje na obdobie od zahájenia prvých skutkových úkonov proti konkrétnej osobe (dokonca aj bez vydania rozhodnutia o vznesení obvinenia) až do skončenia trestného konania a týka sa to zároveň aj fázy výkonu rozsudkov. Okrem toho v čl. 42 ods. 2 Ústavy platí právny princíp obhajoby „každého“, ktorý činí z tohto práva prvok štandardizácie demokratického právneho štátu, v ktorom je formálne prípustná možnosť začatia procesných úkonov na základe materiálnej a formálnej obhajoby, ako samotným obvineným tak formou jeho využitia pomoci obhajcu. Právo tohto typu je veľmi „nápomocné“ obzvlášť v prípade podozrivých a obvinených, ktorých možnosti slobodného konania boli obmedzené ich umiestnením vo väzbe⁷.

K základným právam, ktoré „patria“ do právnej osobitosti zadržaného na jeho materiálnu obhajobu sa zaraďuje aj jeho právo byť informovaný a vypočutý. Ide o to, aby boli dotknutej osobe poskytnuté všeobecné a neodkladné informácie o dôvodoch najskôr na jej zadržanie a potom zaistenie. Zaistené (aj zadržané) osoby majú navyše právo byť vypočuté, čo však nie je rovnocenné a nesmie byť náhradou výsluchu podozrivého⁸.

Okrem toho je možné v rámci práva na obhajobu rozlišovať aj právo obvineného podávať žiadosti/návrhy a jeho právo na účasť na procesných úkonoch, právo odvolať sa proti procesnému rozhodnutiu vo veci uvalenia väzby a právo na využitie pomoci prekladateľa. Obzvlášť problematika súvisiaca s bezplatným tlmočením počas trestného konania má mimoriadny praktický význam v prípade zadržaných cudzincov a z hľadiska práva na obhajobu sa zdá byť základnou požiadavkou. Zabezpečenie prekladateľa nie je povinnosťou administratívy vyšetrovacej väzby, ale je uložené subjektu s rozhodovacím právom (súd, prokuratúra). Ten by mal obvinenému doručiť spolu s prekladom rozhodnutie o vznesení obvinení (aj o ich doplnení alebo úprave), rozsudky proti

⁵ Nariadenie Ministra spravodlivosti z 27. októbra 2003 o administratívnych úkonoch a finančnom vyrovnaní súvisiacich s vedením depozitu cenných predmetov a peňažných prostriedkov väznených osôb (Zb.z.č 192, bod 1881).

⁶ www.sw.gov.pl/Data/Files/kunickim/informatory-dla-cudzoziemców/polski_2014.pdf [prístup: 7. 05. 2017].

⁷ Viz. D. DUDEK, *Konstytucyjna wolność człowieka a tymczasowe aresztowanie*, Lublin 1999, s. 202.

⁸ Viz. J. WAŁACH, *Uprawnienia procesowe zatrzymanego i tymczasowo aresztowanego w świetle zasady prawa do obrony*, Białystok 2014, s. 110-111 – www.repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/3129/1/pracadoktorska.pdf [prístup: 15. 05. 2017 r.].

ktorým môže byť podané odvolanie a rozsudky, ktoré konanie ukončujú. Zadržaný/zaistený môže svoje právo na obhajobu uplatňovať aj prostredníctvom účasti na súdnych pojednávaniach vo veci uloženia výkonu väzby. Nachádza sa predsa v postavení strany, ktoré zohľadňuje aj jeho účasť v odvolacom konaní⁹.

Zároveň je treba poukázať na pomerne obsiahly súbor procesných práv predbežne zadržaných osôb, takzvanej formálnej obhajoby. Formálna obhajoba spočíva v možnosti obvineného byť v kontakte so svojim obhajcom, zvoliť si obhajcu podľa vlastnej vôle a uváženia, právo na ustanovenie obhajcu *ex offio*, právo využiť pomoc splnomocnenca, právo kontaktovať sa s obhajcom a pripraviť sa na obhajobu. Právo predbežne zadržanej osoby na obhajobu môže byť uplatnené aj formou oznámenia obhajcovi a jeho účasti v predmete predbežného zadržania a prostredníctvom splnomocnenia obhajcu na základe advokátskeho tajomstva¹⁰.

3. PRÁVO POUŽÍVAŤ VLASTNÝ ODEV, BIELIZEŇ A OBUV

Na základe čl. 216 § 1 vtp majú predbežne zadržaní právo používať vlastný odev, bielizeň aj obuv. Jediná podmienka, ktorá obmedzuje uplatnenie práva tohto typu môže vzniknúť tým, že nesmie byť v rozpore s ústavným poriadkom ústavu na výkon väzby, ani s bezpečnostnými podmienkami alebo sanitárnym režimom ústavu na výkon väzby. Riaditeľ ústavu na výkon väzby je zároveň oprávnený kontrolovať v stanovenom rozsahu na základe rozhodovacej právomoci, ktorá spočíva v určení počtu a druhu vlastného odevu, bielizne a obuvi, ktorými predbežne zadržaná osoba môže disponovať v cele zadržania¹¹.

Používanie vlastného odevu predbežne zadržanými osobami je zrejme predovšetkým v prípadoch, ktoré súvisia s ich účasťou v návštevách a na súdnych pojednávaniach ako aj v ďalších procesných úkonoch vykonávaných mimo ústav na výkon väzby. Tieto osoby dostávajú predovšetkým možnosť predstúpiť pred súd bez „odevnej“ stigmatizácie súvisiacej s pobytom vo väzbe a neodlišujú sa od iných obvinených, voči ktorým nebolo uplatnené predbežné zadržanie. Uvedená zásada však nenachádza uplatnenie v prípade, ak je predbežne zadržanej osobe priznané postavenie zadržaného, ktorý je nebezpečný. V tom prípade pri každom opustení cely (návštevy, vychádzka, procesné činnosti atď.) nesmie použiť vlastný odev ale výhradne väzenské oblečenie červenej alebo oranžovej farby¹².

V danom kontexte je treba upriamiť pozornosť na kontrolnú funkciu riaditeľa ústavu na výkon väzby, ktorý vo forme administratívneho príkazu (nariadenia) určí počet a druh tých predmetov, ktoré predbežne zadržaný môže mať v cele na výkon väzby. Aj z toho dôvodu vo veci nepotrebného (ale iba v subjektívnom hodnotení administratívnej správy ústavu na výkon trestu) počtu/množstva odevu, bielizne a obuvi a ich príslušenstva, ktorý nevyplýva zo skutočných potrieb predbežne zadržaného riaditeľ ústavu alebo ním poverené osoby rozhodnú o zdeponovaní týchto predmetov do skladu alebo ich odovzdanie najbližším osobám predbežne zadržaného (pokiaľ dané predmety neboli zahrnuté do kategórie procesných dôkazov v prebiehajúcim trestnom konaní). Rozhodnutie riaditeľa obmedziť použitie vlastného odevu môže mať svoje odôvodnenie v prípade príliš malej

⁹ Viz. P. NOWAK, *Zasady porozumiewania się zatrzymanego z adwokatem oraz tymczasowo aresztowanego z obrońcą w Kodeksie postępowania karnego w aspekcie konstytucyjnym oraz prawnomiędzynarodowym*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych”, z. 1/2013, s. 89.

¹⁰ Viz. D. TARNOWSKA, *Prawo tymczasowo aresztowanego oskarżonego do kontaktowania się ze swoim obrońcą*, „Prawo i Prokuratura” nr 12/2003, s. 141.

¹¹ Viz. § 14 ods. 2 bod 7 Nariadenia Ministra spravodlivosti z dňa 25. augusta 2003 o organizačnom a poriadkovom poriadku výkonu predbežného.

¹² Viz. S. PRZYBYLIŃSKI, *Więźniowie „Niebezpieczni” - ukryty świat penitencjarny*, Kraków 2012, s. 17.

plochy väzenskej cely, a preto nedostatočnej možnosti na uchovávanie osobných predmetov predbežne zadržaných. V praxi to znamená, že riaditelia ústavov na výkon väzby vo vlastných ústavných poriadkoch určujú pomerne presný (hoci skromný) počet predmetov, ktoré tvoria „oblečenie“ predbežne zadržaných.

Avšak to nevylučuje prijatie rozhodnutia, ktoré by zohľadnilo žiadosť predbežne zadržaných o zväčšenie množstva alebo druhu predmetov, ktoré sú súčasťou ich vlastného vybavenia a ktoré presahujú rámec stanovený ústavným poriadkom¹³.

4. PRÁVO NA STRAVU, LIEČIVÁ A PROSTRIEDKY OSOBNEJ HYGIENY PRIJATÉ DONÁŠKOU DO ÚSTAVU NA VÝKON TRESTU

Vnútroštátny zákonodarca rozhodol, že otázky zabezpečenia vhodných sociálnych podmienok predbežne zadržaným osobám nesmú v žiadnom prípade zaťažovať ich samotných, pretože je to povinnosť štátnych orgánov, ktoré rozhodli o izolácii týchto osôb proti ich vôli, ale v záujme ochrany verejného poriadku. Preto bolo prijaté rozhodnutie, že ich stravovanie musí zodpovedať odporúčaným výživovým dávkam, váhovým a stravovacím normám spoločným pre všetkých predbežne zadržaných v ústavoch na výkon väzby bez ohľadu na právne postavenie týchto osôb. Preto boli v príslušných zákonoch prijaté rovnaké stravovacie pravidlá¹⁴. Vyplýva z nich predovšetkým výživová dávka dennej stravy kaloricky stanovená (2600 kcal) v potravinách v prípade osôb, ktoré nedosiahli vek 18 rokov je zvýšená na 2800 kcal).

Okrem toho bol podrobne stanovený percentuálny obsah výživných látok na základe bielkovín, tukov a uhlíkovodíkov a denná dávka zeleniny v jedle poskytovanom ústavnou kuchyňou¹⁵. Stravovacie predpisy navyše počítajú s možnosťou poskytovania jedla podľa príslušných stravovacích noriem. Aj preto sa v stravovaní predbežne zadržaných osôb uplatňuje základná norma, pre mladistvých a pracujúcich v mimoriadne sťažených podmienkach ako aj ľahká strava a strava pre diabetikov (diabetici s inzulínovou liečbou okrem diabetickej stravy dostávajú na raňajkách cukor v tuhom stave v množstve 6 g na deň). V „stravovacom“ nariadení je taktiež stanovený presný zoznam zakázaných potravín na prípravu ľahkých a diabetickej jedál. Ešte ďalšou formou výhody v stravovaní chorých predbežne zadržaných osôb môže byť nariadenie lekára o individuálnom stravovaní, v ktorom je stanovený napr. počet a hodiny vydávania jedál, denná kalorická dávka, percentuálny obsah živín, zakázané spôsoby prípravy jedál, zoznam zakázaných látok. Ďalšie oprávnenie, ktoré priamo súvisí so stravovaním sa týka práva žiadať dodatočné nápoje v prípade, ak sa predbežne zadržaný zdržuje v priestore, v ktorom teplota spôsobená atmosférickými podmienkami prevyšuje 28 °C¹⁶.

Zákonodarca zároveň predbežne zadržaným osobám umožňuje dostávať liečivá a hygienické prostriedky zo skladových zdrojov ústavu na výkon väzby, a vo výnimočných prípadoch pripúšťa prijatie týchto prostriedkov aj mimo tohto zdroja. V prípade liečiv sa jedná nielen o lieky, ale ja o prípravky na ošetrovanie rán, dezinfekciu, protézy a rehabilitačné nástroje. Pod pojmom prostriedky

¹³ Viz. O. HORNA, *Bezpieczeństwo jednostek penitencjarnych a zadania dla personelu*, [w:] W. Ambrozik, H. Machel, P. Stępniaik (red.), *Misja Służby Więziennej a jej zadania wobec aktualnej polityki karnej i oczekiwania społecznych*, Poznań-Gdańsk-Warszawa 2008, s. 321.

¹⁴ Viz. Nariadenie Ministra spravodlivosti z 2. septembra 2003 o určení dennej dávky stravovacej normy a druhu jedál v ústavoch na výkon väzby a trestu, Zb. z. č 167, bod. 1633, v znení neskorších zmien.

¹⁵ Okrešlenie „dostarczanych z kuchni więziennej“ možna dziś być nieprecyzyjne o tyle, że część zakładów karnych i aresztów śledczych zrezygnowała z „gotowania u siebie“ na rzecz posiłków dostarczanych do więzienia na zasadach cateringu.

¹⁶ Zob. K. POSTULSKI, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 1057.

osobnej hygieny sa chápu predmety potrebné na uskutočnenie každodennej osobnej hygieny¹⁷.

Okrem práva na stravu poskytovanú administratívou ústavu na výkon väzby, liečiv a prostriedkov osobnej hygieny poskytovaných ústavom, ustanovenie v čl. 216 par. 2 vtp umožňuje prijatie týchto predmetov vo forme donášky ako výnimočnú situáciu. K tomu je potrebný dvojnásobný súhlas udelený rozhodovacím orgánom a riaditeľom ústavu. Rozhodovací orgán môže dodatočne obmedziť alebo určiť spôsob uplatňovania tohto práva, pričom riaditeľ ústavu už týmito právomocami nedisponuje. Kontrola riaditeľstva ústavu však preveruje, či tieto predmety môžu spôsobiť ohrozenie bezpečnosti ústavu na výkon väzby a kontrola rozhodovacieho orgánu bude vychádzať z predpokladu, či disponovanie takými predmetmi môže sťažiť priebeh súdneho konania. Vždy sa obmedzuje sloboda rozhodovania predbežne zadržaných v predmete určitej teda alternatívnej voľby voči väzenskej: strave, liečivám alebo prostriedkom osobnej hygieny. Týmto spôsobom sú predbežne zadržaní nútení jesť lacnú stravu, aplikovať rovnaké liečivá a prostriedky osobnej hygieny. Avšak žiadnym spôsobom to neobmedzuje ich právo na sociálnu opateru, pretože správa ústavov na výkon väzby im elementárne poskytuje základný sortiment v oblasti poskytovania stravovania, liečiv a prostriedkov osobnej hygieny. Kvalita poskytovanej stravy a predmetov považovaných za liečivá a prostriedky osobnej hygieny môže byť predmetom sťažností zadržaných. Napriek tomu, sa vždy musí prihliadať, či sú uplatnené a zabezpečené zákonom stanovené normy a nie iba uspokojenie subjektívneho pocitu zadržaného vo veci kvality stravy alebo účinnosti liečby pacientov v ústavoch na výkon väzby¹⁸.

5. PRÁVO NA NÁVŠTEVU, BALÍKY, KOREŠPONDENCIU A TELEFONICKÝ KONTAK

Tento druh práva sa vzťahuje na to, aby sa predbežne zadržaní mohli kontaktovať s vonkajším svetom. Vzhľadom na izolačný charakter predbežného zadržania, právo na návštevy, prijímanie balíkov, prijímanie a odosielanie korešpondencie a telefonický kontakt podlieha prísnyim kontrolným opatreniam zo strany rozhodovacieho orgánu aj správy ústavu na výkon väzby a ich počet (frekvencia) a spôsob realizácie je reglementovaný. Predovšetkým spôsob umožňovania návštev predbežne zadržaných zásadne ovplyvňuje postavenie zadržaných, pretože zákonodarca venoval tejto problematike pomerne značnú pozornosť v rozsiahlej norme čl. 217 par. 1 vtp (predovšetkým po 1. júli 2015). Tento zákon určuje počet návštev na úrovni najmenej jednej za mesiac a to s najbližšou osobou. Rozhodnutie vydáva rozhodovací orgán a v prípade, ak je predbežne zadržaný k dispozícii viacerým orgánom - si vyžaduje súhlas všetkých zúčastnených orgánov, pokiaľ tieto neurčia inak. Avšak v prípadoch uvedených v čl. 217 par. 1b vtp môže dôjsť k zamietnutiu žiadosti o udelenie súhlasu s návštevou. Stane sa tak za predpokladu, že návšteva bude zneužitá k neoprávnenému ohrozovaniu trestného konania, k spáchaniu trestného činu, predovšetkým k navádzaniu k trestnému činu. Proti príkazu na zamietnutie udelenia súhlasu je možné podať sťažnosť na súde alebo u vyššieho prokurátora a toto právo má tak predbežne zadržaný tak aj žiadateľ o návštevu. Avšak v prípade, keď je napadnuté rozhodnutie o zamietnutí udelenia súhlasu s návštevou účinné, zákonodarca ustanovil, že podanie sťažnosti proti rozhodnutiu o neudelení súhlasu s návštevou predbežne zadržaného s rovnakou osobou vydané v priebehu troch mesiacov od vydania účinného rozhodnutia je neprípustné. Navyše v čl. 217 vtp sú stanovené osobitné pravidlá pre priebeh návštev s maloletými osobami (občianskoprávny pojem, ktorý sa vzťahuje na osoby mladšie 18 rokov). V takom prípade je súhlas s návštevou podmienený

¹⁷ Zob. J. ZAGÓRSKI, *Wykonywanie tymczasowych aresztowań w Polsce*, „Państwo i Prawo” 2007, z. 10, s. 40.

¹⁸ Zob. T. KALISZ, *Wybrane problemy związane z wykonywaniem tymczasowego aresztowania: status prawny osoby tymczasowo aresztowanej*, [w:] B. Stańdo-Kawecka, K. Krajewski (red.), *Problemy penologii i praw człowieka na początku XXI stulecia: Księga poświęcona pamięci Profesora Zbigniewa Holdy*, Warszawa 2011, s. 400.

podaním žiadosti o zákonného zástupcu. Avšak v prípade osôb vo veku do 15 rokov sa počas návštevy vyžaduje prítomnosť jeho zákonného zástupcu, ktorý je na slobode alebo jeho najbližšej plnoletej osoby, prípadne taká návšteva sa môže uskutočniť za účasti určeného príslušníka VS¹⁹.

Predbežne zadržaní majú zároveň možnosť prijímať stravovacie balíky. Treba však uviesť, že právo tohto typu nezaručuje ústava (vtp) ale vyplýva z ustanovenia par. 23 bod 1 poriadku výkonu predbežného zadržania. Ako pravidlo (aj keď s prihliadnutím k výnimkám) platí, že hmotnosť balíka by aj s jeho obalom nemala prekročiť 5 kg a balík môže predbežne zadržaný dostať raz za mesiac. Obsah balíkov podlieha kontrole v prítomnosti predbežne zadržaného a z balíkov je vylúčený tovar, ktorý nie je možné skontrolovať bez závažného porušenia jeho zloženia alebo tovar, ktorý je zabalený spôsobom sťažujúcim kontrolu jeho obsahu. Lekár alebo iný oprávnený zamestnanec zdravotníckej služby môže tiež uznať stravu v balíku ako nevhodnú na konzumáciu, ktorá bude v takom prípade zlikvidovaná v prítomnosti predbežne zadržaného. Okrem stravovacích balíkov existuje možnosť prijímať balíky s odevom, bielizňou a obuvou ako aj s prostriedkami osobnej hygieny a liečivami²⁰.

Okrem práv na návštevy a prijímanie balíkov majú predbežne zadržaní právo odosielať a prijímať korešpondenciu. Avšak oproti predchádzajúcim právam boli vzhľadom na podstatu predbežného zadržania prijaté v tejto oblasti veľmi reštriktívne riešenia.

Všeobecne prechádza celá tzv. neúradná korešpondencia sprísnenou kontrolou zo strany rozhodovacieho orgánu. Zákonodarca v čl. 217a par. 1 vtp rozhodol o využití výrazov, ktoré neskôr definoval v tzv. slovníčku výrazov, na ktoré ma byť upriamená pozornosť počas kontroly korešpondencie predbežne zadržaných (ide o „zadržanie“, „cenzúru“ a „dohľad“) a neurčil pravidlá plnenia týchto úkonov, ktoré fakticky zasahujú do osobných práv zadržaných. Navyše ustanovenia Zákonníka (čl. 217) stanovujú, že cenzúre nepodlieha úradná korešpondencia a tá môže byť zasielaná na adresy uvedené v enumerácii v tomto predpise. Do zoznamu týchto subjektov boli zaradení obhajcovia alebo splnomocnenci, ktorí sú advokátmi alebo právnymi poradcami, Hovorca ľudských práv, Ombudsmeni, Detskí ombudsmeni a ďalšie orgány na základe ratifikovaných medzinárodných zmlúv, orgány presadzovania práva a justičné orgány, štátne a samosprávne orgány. Uvedené rozšírené chápanie subjektov, predovšetkým tých posledných sa však zdá byť neopodstatnené²¹.

6. PRÁVO NA ZAMESTNANIE

Ustanovenia Zákonníka žiadnym spôsobom neukladajú predbežne zadržaným osobám povinnosť pracovať, ale zo zamestnania učinili iba právo zadržaných. V čl. 218 vtp bola prijatá dvojaká forma zamestnania predbežne zadržaného: za pracovnú odmenu a bezplatná. Na zaradenie do práce sa však vždy požaduje jeho súhlas a samotné zamestnanie môže byť vykonávané buď v priestoroch ústavu na výkon väzby alebo mimo neho. V prípade zamestnania mimo ústav na výkon väzby je potrebné získať súhlas na zamestnanie vydaný vo forme nariadenia rozhodovacieho orgánu. U zamestnaných predbežne zadržaných sa uplatňujú rovnaké pravidlá odmeňovania ako voči ostatným zamestnancom, ktorí nie sú vo väzbe, okrem zrážok vykonaných v súlade s požiadavkami uvedenými v čl. 125 par. 1 vtp (10% na Fond pomoci obetiam, a postpenitenciárnej pomoci a 25% na Fond na podporu zamestnanosti odsúdených a Rozvoj interných väzenských

¹⁹ Viz. M. KUĆ, M. GAŁĄZKA, *Prawo karne wykonawcze*, s. 210.

²⁰ Viz. W. ŚLEDZIK (red.), *Prawo penitencjarne. Kodeks karny wykonawczy z przepisami wykonawczymi i związkowymi*, Zakamycze 2006, s. 538.

²¹ Zob. M. PŁACHTA, *Prawnomiędzynarodowe i konstytucyjne podstawy ochrony praw oskarżonego w procesie karnym*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 1999, t. IV, s. 25.

pracovník). Z uvedeného súhrnu je vidieť, že druh a výška zrážok zo mzdy zadržaných môže byť účinnou prekážkou v ich nástupe do akejkoľvek platenej práce. Ďalšou prekážkou v zamestnaní v ústave na výkon väzby môže byť tiež neatraktívna pracovná ponuka s obmedzeným počtom pracovných miest v rámci ústavu na výkon väzby a s nedostatkom záujmu zo strany externých dodávateľov. Je nepochybné, že všeobecné ťažkosti trhu práce sa dotýkajú aj osôb v ústavoch na výkon väzby²².

7. POVINNOSŤ PLNÍŤ USTANOVENIA ÚSTAVNÉHO PORIADKU

Je na mieste zdôrazniť, že vtp v časti o predbežnom zadržaní neformuluje priamo skupinu zákonov, ktoré sa vzťahujú na požiadavku, aby predbežne zadržaní podliehali konkrétnym povinnostiam a tie, o ktorých pojednáva sú rozptýlené na rôznych miestach. Avšak je zrejmé, že základnou povinnosťou pre túto skupinu väzňov je požiadavka podriadiť sa zákonným ustanoveniam, Poriadku alebo ústavnému poriadku platnému vo vyšetrovacej väzbe. Po uskutočnení analýzy ustanovení, ktoré sú obsahom jednotlivých skupín zákonov sa zistilo, že najmenej týchto povinností sa nachádza v trestnom a výchovnom zákone. Naproti tomu v organizačnom poriadku sa nachádza niekoľko druhovo odlišných povinností, predovšetkým ide o podriadenie sa úkonom súvisiacim s nástupom do výkonu väzby a umiestnením do cely. Okrem tejto povinnosti, sa zadržaní musia podriadiť ustanoveniam poriadku, ktoré vyplývajú z organizácie prijímania korešpondencie a prijímania návštev ako aj úkonom v súvislosti s liečbou, kúpeľom, zdravotníckym úkonom, nákupmi vo väzbe, vychádzkami, stravou, nástupmi, zákazom fajčenia tabakových výrobkov, pravidlami o pohybe a nekontaktovania iných, deponovania v sklade hodnotných predmetov ústavu na výkon väzby, stretnutiami náboženského charakteru²³.

8. POVINNOSŤ PLNENIA PORIADKOVÝCH PRÁC V RÁMCI ÚSTAVU NA VÝKON VÄZBY

Čl. 218 par. 1 vtp obsahuje všeobecnú normu, ktorá hovorí o tom, že „predbežne zadržaný má povinnosť plniť poriadkové práce v rámci ústavu na výkon väzby”. Takto formulovaný predpis si vyžaduje komentár, pretože tu nie sú definované základné pojmy.

Podľa K. Postulského „za poriadkové práce (čl. 218 par. 1 prvá veta vtp) vykonávané v rámci vnútornej prevádzky ústavu na výkon väzby na úväzok, ktorý neprekračuje 90 hodín mesačne, predbežne zadržanému nevzniká nárok na mzdu (čl. 123a par. 1 v súvislosti s čl. 209 vtp)”²⁴. Uvedený autor však bližšie nevysvetlil pravdepodobne to najpodstatnejšie v tejto problematike, teda chápanie pojmu „poriadkové práce”. Okrem toho neexistuje ani legálna definícia „poriadkových prác” vykonávaných v ústave na výkon väzby alebo na výkon trestu. Preto treba prijať, že takými prácami môžu byť činnosti, ktoré vykonávajú zadržaní/väzni (rovnako aj odsúdení) na dodržanie poriadku, hygieny a čistoty objektov, z ktorých pozostáva ústav na výkon väzby/trestu. V praxi ide napr. o upratovanie ciel, chodieb, spoločných priestorov pre zadržaných, vynášanie nečistôt, odsnežovanie, hrabanie lístia, strihanie trávnikov. Tieto riešenia boli prijaté v ústavoch na výkon väzby, pretože na údržbu čistoty tam nezamestnávajú externé upratovacie firmy. K plneniu týchto prác nie je potrebný súhlas predbežne zadržaného, pokiaľ ich pracovný čas

²² Viz. T. KALISZ, *Zatrudnianie nieodplatne skazanych na karę pozbawienia wolności*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego”, t. XXII, AUW Nr 3027, Wrocław 2008, s. 179.

²³ Viz. P. PAŁASZEWSKI, *Przyjęcie tymczasowo aresztowanych do aresztu śledczego*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego”, t. XXV, AUW Nr 3165, Wrocław 2009, s. 228.

²⁴ Viz. K. POSTULSKI, *Kodeks karny wykonawczy*, s. 1077.

nepresiahne 90 hodín mesačne. Avšak, pri prekročení uvedeného pracovného času by predbežne zadržaný mal mať právo domáhať sa od ústavu na výkon väzby mzdy za prácu vykonanú nad stanovenú normu. Z toho dôvodu vedenie ústavu na výkon väzby vedie evidenciu „pracovného času“ zadržaných, ktorí vykonávajú poriadkové práce. Okrem toho je treba si všimnúť miesto týchto prác, ktoré je obmedzené na rámec ústavu a nie napr. vo vnútri ústavu. V tom prípade by tieto práce nemohli byť vykonávané pred vchodom do ústavu ani okolo väzenských múrov²⁵.

ZÁVER

Udržanie rovnováhy medzi právami predbežne zadržaných a ich povinnosťami je nepochybne doménou orgánov verejnej moci a zároveň kritériom demokracie každého štátu. V prípade poľských riešení sa podarilo pomerne zrozumiteľne/transparentne určiť zoznam práv tejto kategórie osôb a zabezpečiť im možnosť oznámenia o mieste svojho pobytu (*vide* ústav na výkon väzby), používať vlastný odev, stravu, liečivá a prostriedky osobnej hygieny a zároveň umožniť im uplatnenie práva na obhajobu v materiálnom aj formálnom zmysle ako aj právo na zamestnanie (nie na prácu). Na druhej strane (ale nie v protiklade k právam zadržaných) zákonodarca predbežne zadržaných zaviazal k dodržiavaniu ustanovení Poriadku a ústavného poriadku a k plneniu poriadkových prác v rámci ústavu na výkon väzby.

Takémuto poradiu jednotlivých druhov práv a povinností zadržaných je treba prisvedčiť, pretože sú logickou konzekvenciou rešpektovania ľudskej dôstojnosti každej osoby ako základu pre jeho práva a slobodu. K takýmto záverom dochádzame s prihliadnutím nielen na uvedené úvahy, ale aj so zreteľom na právne postavenie zadržaných s právom, aby sa k nim pristupovalo ako k nevinným až do právoplatného odsudzujúceho rozsudku. Aj preto sa zákonodarca (vtp) rozhodol posilniť oprávnenia týchto osôb súvisiace s právom na obhajobu, hoci tento druh ochrany bol už upravený v trestnom práve procesnom. Aj možnosti zadržaných, aby používali odev, stravu a liečivá a prostriedky osobnej hygieny doručené donáškou do ústavu ako aj zamestnať sa (podľa iných zásad než odsúdení) môžeme hodnotiť v kategóriách určitých výhod pre samotných zadržaných. Avšak plnenie niektorých práv predbežne zadržaných osôb môže byť obtiažne. Obmedzovanie telefonického kontaktu s obhajcom, ťažkosti s nadviazaním uvedeného kontaktu v súvislosti z oznámením o mieste pobytu (vzťahuje sa predovšetkým na cudzincov), limity prijímaných balíkov sú príklady, ktoré môžu svedčiť o zlyhaní štátnej politiky vo vzťahu s osobám, na ktoré bol vydaný príkaz na predbežné zadržanie.

KLÚČOVÉ VÝRAZY

Penitenciárny systém, ústav na výkon väzby, Výkonný trestný poriadok, predbežne zadržaní, práva, povinnosti

KEYWORDS

Penitentiary System, Detention Center, Penal Code, Temporary Detention, Rights, Obligations

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY:

Odborná literatúra

1. DUDEK, D.: *Konstytucyjna wolność człowieka a tymczasowe aresztowanie*, Lublin 1999.

²⁵ Viz. M. KUĆ, M. GAŁĄZKA, *Prawo karne wykonawcze*, s. 211-212.

2. HORNA, O.: *Bezpieczeństwo jednostek penitencjarnych a zadania dla personelu*, [w:] W. Ambrozik, H. Machel, P. Stępiak (red.), *Misja Służby Więziennej a jej zadania wobec aktualnej polityki karnej i oczekiwań społecznych*, Poznań-Gdańsk-Warszawa 2008.
3. KALISZ, T.: *Wybrane problemy związane z wykonywaniem tymczasowego aresztowania: status prawny osoby tymczasowo aresztowanej*, [w:] B. Stańdo-Kawecka, K. Krajewski (red.), *Problemy penologii i praw człowieka na początku XXI stulecia: Księga poświęcona pamięci Profesora Zbigniewa Hołdy*, Warszawa 2011.
4. KALISZ, T.: *Zatrudnianie nieodpłatnie skazanych na karę pozbawienia wolności*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego”, t. XXII, AUW Nr 3027, Wrocław 2008.
5. KUC, M., GALAZKA, M.: *Prawo karne wykonawcze*.
6. NOWAK, P.: *Zasady porozumiewania się zatrzymanego z adwokatem oraz tymczasowo aresztowanego z obrońcą w Kodeksie postępowania karnego w aspekcie konstytucyjnym oraz prawnomiędzynarodowym*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych”, z. 1/2013.
7. PALASZEWSKI, P.: *Przyjęcie tymczasowo aresztowanych do aresztu śledczego*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego”, t. XXV, AUW Nr 3165, Wrocław 2009.
8. PLACHTA, M.: *Prawnomiędzynarodowe i konstytucyjne podstawy ochrony praw oskarżonego w procesie karnym*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 1999.
9. POSTULSKI, K.: *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2015.
10. PRZYBYLINSKY, S.: *Więźniowie „Niebezpieczni”- ukryty świat penitencjarny*, Kraków 2012.
11. SLEDZIK, W. (red.), *Prawo penitencjarne. Kodeks karny wykonawczy z przepisami wykonawczymi i związkowymi*, Zakamycze 2006.
12. TARNOWSKA, D.: *Prawo tymczasowo aresztowanego oskarżonego do kontaktowania się ze swoim obrońcą*, „Prawo i Prokuratura” nr 12/2003.
13. WALACH, J.: *Uprawnienia procesowe zatrzymanego i tymczasowo aresztowanego w świetle zasady prawa do obrony*, Białystok 2014, s. 110-111 – www.repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/3129/1/pracadoktorska.pdf [prístup: 15. 05. 2017 r.].
14. ZAGÓRSKI, J.: *Wykonywanie tymczasowych aresztowań w Polsce*, „Państwo i Prawo” 2007.

Právne predpisy

1. Výkonný trestný poriadok, Zb. z. č. 90, bod 557).
2. Nariadenie Ministra spravodlivosti z 25. augusta 2003 o organizačno - poriadkových predpisoch pre výkon väzby, Zb. z. č. 152, bod. 1494.
3. Zákon zo 6. júna 1997 r. – Trestný zákonník, Zb.z. č. 90, bod 555, v znení neskorších zmien
4. Ústava Poľskej republiky z dňa 2. apríla 1997, Zb. z. č.78, bod 83, v znení neskorších zmien
5. Nariadenie Ministra spravodlivosti z 27. októbra 2003 o administratívnych úkonoch a finančnom vyrovnaní súvisiacich s vedením depozitu cenných predmetov a peňažných prostriedkov väznených osôb (Zb.z.č 192, bod 1881).
6. Nariadenie Ministra spravodlivosti z 2. septembra 2003 o určení dennej dávky stravovacej normy a druhu jedál v ústavoch na výkon väzby a trestu, Zb. z. č 167, bod. 1633, v znení neskorších zmien.

Internetové zdroje

1. www.sw.gov.pl/Data/Files/kunickim/informatory-dla-cudzoziemców/polski_2014.pdf

[přístup: 7. 05. 2017].

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA

Dr. hab. Jerzy Nikolajew, prof. UO
Univerzita v Opoli, Fakulta práva a verejnej správy
Katowicka 87a, Opole, Poľsko
E: jnikolajew@uni.opole.pl